

Muutos ja jatkumo Putinin demokratiaretoriikassa

Eeva Korteniemi

Venäjän demokratiakehityksen tutkiminen on ajankohtaista. Sananvapauden ja rehellisten vaalien puolesta puhuminen ovat kasvattaneet venäläisten yhteiskunta-aktiivisuutta. Kansalaiset ovat vaatineet siirtymistä demokraattisempaan järjestelmään. Venäjän johto ei ole voinut sivustakatsojan roolista seurata joulukuun duumanvaaleista alkaneita protesteja: Putin ja Medvedev ovat joutuneet reagoimaan Moskovan kaduilla ja sosiaalisessa mediassa esitettyyn kritiikkiin nyky-Venäjän poliittisesta järjestelmästä.

Tutkimuskirjallisuudessa, sekä lännessä että Venäjällä, on keskusteltu 1990-luvulta lähtien Venäjän poliittisen järjestelmän suhteesta demokratiaan ja autoritaraan. Jotkut katsovat, että demokratiaa joko on tai että sitä ei ole – ei ole olemassa demokratian välimuotoja. Tämä näkökulma johtaa yleensä siihen, että Venäjä on autoritaarinen maa. Joidenkin mielestä esimerkiksi politiikantutkija Robert A. Dahlin demokratian perusperiaatteja ei ole mielekästä soveltaa Venäjään, koska Venäjä täyttää kriteereistä vain muutaman, ja nekin vaillinaisesti. On myös

tutkijoita, joiden mukaan 1970-luvulta alkanut demokratian kolmas aalto toi mukanaan uuden regiiimityypin, jossa demokraattiset ja ei-demokraattiset arvot yhdistyvät. Kyseessä on rajoitettu demokratia, eräänlainen ”hybridiregiimi”, joka on yhdistelmä demokratiaa ja autoritariaa.

Tämän kirjoituksen tarkoituksena ei ole osallistua Venäjän poliittisen regiiimin tutkimukseen sijoittamalla se tiettyyn demokratia- tai autoritarialokeroon. Kirjoitus pyrkii avaamaan Vladimir Putinin poliittista ajattelua, ja siinä keskitytään Putinin kahteen presidenttikautteen 31.12.1999 alkaen sekä pääministerikautteen, joka alkoi toukokuussa 2008. Tarkasteltavana ovat Putinin puheet, jotka sisältävät sanan *demokratia*. Kirjoituksessa annetaan tilaa Putinin demokratiaretoriikalle ja katsotaan, minkälaisista elementeistä se koostuu. Erityistä huomiota kiinnitetään siihen, onko demokratiaretoriikka yhtenäistä vai tapahtuuko siinä linjanmuutoksia. Poliitiikan tutkimuksessa puhutaan kuluvan ajan (*kronos*) ja kulumisen katkaisevan poikkeusajan (*kairos*) välisistä eroista ja niiden soveltamisesta poliittisen toiminnan tutkimiseen. Taitava poliitikko käyttää kronoksen kulumaa aikaa ja kairosen tilaisuusaikaa hyväkseen. Joskus muutokset politiikassa ovat vähittäisiä, joskus äkillisiä. Muutokset voivat olla myös tarkoitettuja tai tarkoittamattomia.

Tutkija Nadia Diuk kirjoittaa *Journal of Democracy* -lehden Venäjä-teemanumerossa (2009), että Venäjän johtajien julkiset puheet ovat harvoin linjassa politiikan toteuttamisen kanssa. Sanotaan, että puheet ovat pelkkää retoriikkaa:

sanat eivät ole yhteydessä tekojen kanssa. Diukin mukaan Putinin puheiden tarkoituksena on vain pönkittää hänen asemaansa kotimaassaan. Joskus puheet saattavat olla täynnä ylidemokraattisia ideoita ja fraaseja, jotka on suunnattu läntisille toimijoille. Tämän lähtökohdan mukaan Putinin puheita demokratiasta ei pidä ymmärtää osoituksena siitä, että Venäjä on demokraattinen valtio. Tässä kirjoituksessa ei arvioida normatiivisesti Putinin demokratiakäsitystä eikä tarkastella puheiden toteutumista päivän politiikassa vaan pikemminkin avataan Putinin poliittista ajattelua, kysymysten politisointia, käsitteiden tulkintaa sekä valittujen vaihtoehtojen perustelemista.

Retoriikkaa voidaan tutkia myös puheaktiteorian¹ kautta, jonka mukaan jakoa sanojen ja tekojen välillä ei voi tehdä, vaan kaikki sanat ovat myös puhetekoja. Tämän näkökulman mukaan toiminta ja politiikka ovat myös kielellisiä ilmiöitä. Sen sijaan, että tarkasteltaisiin tuloksia tai lausumien pätevyyttä sellaisenaan, keskiössä on poliittisen toiminnan tarkastelu: tärkeää on pohtia, mitä puheakteilla tehdään, millaisia tekoja ne sisältävät ja minkälaisia retorisia siirtoja puhuja tekee. Lisäksi tulee analysoida sitä, miksi siirto on tehty. Putinin puheet ovat tekoja itsessään, ja tässä kirjoituksessa niitä tutkitaan puhetekoina. Huomiota voidaan myös kiinnittää puheiden retoristen siirtojen legitimoimiseen muille toimijoille. Yleisöperspektiivi on olennainen osa retorista analyysia, mutta tämän kirjoituksen pääasiallisena tarkoituksena ei ole tutkia Putinin puheita suhteessa yleisöön. Näin ollen retoriikan tutkimuksessa usein käytetty *ethos*, *pathos* ja *logos* -analyysi vaikuttamisesta puhujan luonteen, kuulijan mielentilan ja puheen argumenttien kautta jää vähemmälle huomiolle.

On kuitenkin todettava, että Putin on vakuuttanut työskentelevänsä rehellisesti ja avoimesti. Hän on sanonut, että ihmistä ei tule tuomita siitä, mitä hän on sanonut vaan siitä mitä hän on tehnyt. Kielitieteilijä Michael S. Gorham on luokitellut Putinin puhujana viiteen kategoriaan, ja yksi niistä korostaa Putinin ”teot suhteessa sanoihin” -tyyliä. Tällaisella retoriikalla Putin pyrki luomaan luottamusta kansalaisissa, jotka

olivat kyllästyneitä tyhjiin poliittisiin lupauksiin 1990-luvun lopun Venäjällä. Kansalaisten palaute Putinista 2000-luvun alussa sisälsi mm. näkemyksiä, että Putin on tehnyt kaiken, mitä hän on luvannut. Tämän päivän Venäjällä Putinin karisma on heikentynyt, kuten professori Markku Kivinen on kirjoittanut. Kansalaiset huutavat mielenosoituksissa ”Venäjä ilman Putinia”.

Kaksi jatkumoa: omanlainen demokratia ja (perustus)laillisuus

Kaksitoista vuotta on pitkä aika politiikassa ja Venäjän kehityksessä. Se on myös pitkä aika tarkastella Venäjän päämiehen näkemyksiä demokratiasta. Kahden presidenttikauden aikana Putinin demokratiaretoriikka pysyi asiasisällöltään suhteellisen samanlaisena, havaittavissa oli ainoastaan pieniä vivahde-eroja. Sen sijaan pääministerikauden aikana Putinin retoriikkaan tuli uusia kannanottoja, joita voidaan tarkastella retorisisiirtoina. Puheista on kuitenkin luetavissa vanhoja tuttuja elementtejä, jotka ovat vallinneet 2000-luvun alusta lähtien. Keskeistä Putinin retoriikkajatkumossa on korostaa, että demokratiaa ei luoda nopeasti ja että Venäjä on vasta nuori demokratia. Putin argumentoi tällä tavalla etenkin silloin, kun joku kritisoi Venäjän demokratiakehityksen hitautta. Putinin linjana on myös ollut, että demokratiaa ei voi kopioida ulkomailta – demokratiaa ei voi eikä saa viedä toiseen maahan, vaan sen tulee kasvaa maan sisällä. Putinin toisen presidenttikauden aikana vahvistui retoriikka suvereenista demokratiasta, joka määrittää itse ehdot demokratiaan siirtymiselle, ja kyseinen retoriikka on jatkunut Putinin puheissa tähänkin päivään asti. Putin myös toteaa usein, ettei ole vain yhtä demokratian mallia. Venäjä on valmis hyväksymään demokratian perusprinsipiit (mm. sananvapaus, vaalit, monopuoluejärjestelmä, tiedotusvälineiden vapaus, kansalaisyhteiskunta sekä toisistaan erilliset tuomio-, lainsäädäntö- ja toimeenpanovalta). Putinin mukaan Venäjän demokratiakehitystä määrittää kuitenkin maan yleinen ja poliittinen historia, kulttuuri, perinteet, monikansallisuus,

geopolitiikka ja muut erityisyydet. Lisäksi 1990-luvun vaikeudet demokratian alkutai-paleella ovat hidastaneet Venäjän kehitystä 2000-luvulla.

Nämä argumentit, joita Putin käyttää säännöllisesti, edustavat Putinin retoriikassa jatkumoa. Retoriikan tutkimuksessa puhutaan usein toistosta retorisenä keinona. Putinilla ko. argumentit edustavat juuri jatkuvaa tietyn viestin vahvistamista, jolla on jokin selvä tarkoitus. Onko tarkoituksena esimerkiksi kääntää huomio todellisista ongelmista pois ja saada myötätuntoa Venäjän hankalalle demokratiataipaleelle? Huomionarvoista on myös, että ko. argumentit ovat tulleet osaksi myös Putinin kannattajien puheenvuoroja.

Toinen pysyvä elementti Putinin demokratiaretoriikassa on vetoaminen perustuslakiin ja sen mukaan toimimiseen. Putin on mm. todennut perustuslaista: ”Kunnioita sitä, niin kuin kunnioitat maatasi, historiaasi ja saavutuksiasi” ja ”Opitaan elämään perustuslain mukaan. Se on demokratian korkeakoulu. Koulu, johon me kaikki olemme velvollisia perehtymään”. Tunnettu Venäjän-tutkija, Kentin yliopiston professori Richard Sakwa (2011) on uusimmassa teoksessaan tarkastellut Venäjää kaksoisvaltiona (*dual state*). Perustuslakiin pohjautuvan oikeudellis-normatiivisen järjestelmän haastaa hallintojärjestelmä, joka perustuu sattumanvaraisiin, poliittisiin järjestyliihin, joita ei ole tehty perustuslain hengessä (*para-constitutionalism*). Järjestelmä sisältää nämä kaksi ulottuvuutta, kaksi pilaria, jotka ovat vuorovaikutuksessa, mutta myös konfliktissa keskenään. Oikeudellis-perustuslaillinen pilari on paperilla linjassa liberaalien, demokraattisten arvojen kanssa, mutta hallinnollinen pilari heikentää demokratian kilpailukykyä. Sen sijaan että säännöt määrittäisivät järjestykselle viitekehyksen, sen määrittävätkin hallinnollisen regiimin toimijat muokkaamalla rakenteita ja sääntöjä omiin tarpeisiinsa.

Oikeudellis-perustuslaillinen pilari edustaa pysyvää retoriikkaa Putinin demokratiapuheissa; on ilmeistä, että Putin juristin koulutuksen saaneena haluaa tuoda esille tätä puolta, koska on

vakuuttavaa vedota lain mukaan toimimiseen. Putin korostaa retoriikassaan, että kansalaiset valitsevat vaaleilla maan presidentin: kansalaiset saavat vaaleissa mahdollisuuden päättää, kannattavatko he nyky-Venäjän johdon luomaa järjestelmää ja sitä suuntaa, johon maata on viety. Vaalit nykyjärjestelmän ja sen johdon legitimoijana ovat tärkeä elementti, joka linkittyy molempiin pilareihin. Vaalit järjestetään oikeudellis-normatiivisessa viitekehyksessä, mutta hallinnollinen regiimi eri ryhmittymiensä kautta määrittää suunnan ja tulokset suljetuilla, esiripun takana tehtävillä operaatioilla. Viimeaikaisten vaalivilppisyytosten pohjalta Putinin oikeudellis-perustuslaillinen retoriikka ja vaalien rooli järjestelmän legitimoijana on kokenut kolauksen.

Toinen esimerkki Sakwan hallinnollisesta pilarista ovat instituutiot, jotka ovat nousseet oikeudellis-perustuslaillisen regiimin viereen. Näistä yksi esimerkki on kansankamari (*obščestvennaja palata*), josta myös Putin puhuu usein tärkeänä sillanrakentajana valtion ja kansalaisyhteiskunnan välillä ja jota hänen mukaansa pitäisi vahvistaa. Sakwan mukaan Putinin regiimin luomat instituutiot ovat osoitus ohjatusta tavasta puuttua ylhäältä käsin yhteiskunnalliseen kehitykseen, eivätkä ne edusta spontaania kansalaisyhteiskunnan luomista. Putinin retoriikassa tämä elementti on toistaiseksi ainakin jäänyt ennalleen, vaikka muuten retoriikka ohjatusta demokratiasta on heikentynyt, kuten myöhemmin tarkastellaan.

Jatkumoa Putinin retoriikassa edustaa myös patrioottinen demokratiaretoriikka: ”Edessämme on kehittää poliittista järjestelmää ja todellisen demokratian instituutioita, suunnitelmallisesti ja varmasti rakentaa oikeudenmukaista ja avointa yhteisöä (...) Kaikki me haluamme nähdä Venäjän kukoistavana, vapaana, mahtavana ja vaikutusvaltaisena suurvaltana.” Esimerkiksi Putinin helmikuun 2012 kirjoitus demokratiasta *Kommersant*-lehdessä sisälsi juuri näitä ajatuksia – hienoja sanoja, joilla yritetään vedota kansalaisten tunteisiin kukoistavasta Venäjästä ja jotka sinällään ovat hyvin ajattomia, mutta jotka

eivät sisällä konkreettisia asioita. Viime aikoina konkretisointi on kuitenkin lisääntynyt Putinin demokratiaretoriikassa.

Liberaali suuntaus retoriikassa

Presidenttikauden retoriikassaan Putin korosti vahvasti asemaansa Venäjän päämiehenä: hän viittasi usein perustuslain määrittämään asemaansa oikeuttaen sillä demokratiakehityksen presidenttivetoista linjaa. Tilanne muuttui keväällä 2008, kun Putinista tuli pääministeri ja Medvestistä presidentti; on loogista, ettei Putin korostanut pääministerikaudella vahvaa ja tärkeää rooliaan, koska perustuslain mukaan hänellä ei ollut enää samanlaista mandaattia. Uutena elementtinä Putinin retoriikassa on tandem-hallinnon korostaminen: Putin mainitsee puheissaan useasti Dmitri Medvedevin ja korostaa, että he toimivat yhdessä. Tutkija Hanna Smithin mukaan tämäkin voi olla pelkkää retoriikkaa, jolla halutaan luoda kuvaa toimivasta yhteistyöstä johtajien välillä. Viimeaikainen tutkimus on myös puhunut tandemista jo vanhentuneena terminä – kyseessä on enemmän yksi yhtenäinen joukkue kahden vahvan hallitsijan yhteistyön sijaan.

Monissa tutkimuksissa on todettu, että Dmitri Medvedev omaksui Putinia liberaalimman demokratiaretoriikan heti presidenttikautensa alusta lähtien. Poliitiikan tutkija Gordon M. Hahn on kirjoittanut suojasäästä, joka olisi mahdollistanut myös poliittisen järjestelmän liberalisoinnin. Medvedevin modernisaatioagendaa on kuvattu yhteiskunnallisesti orientoituneeksi vastavetona Putinin valtion vahvistamisretoriikalle. Vähemmän huomiota on kiinnitetty Putinin demokratiaretoriikkaan hänen pääministerikaudellaan, jossa on havaittavissa asteittaista liberaalisoitumista hänen presidenttikauteensa verrattuna: viimeistä käännekohtaa edustavat joulukuun 2011 duumanvaaleista alkaneet mielenosoitukset. Tämän jälkeen sana demokratia on esiintynyt yhä useammin Putinin puheissa ja retoriikassa on tapahtunut selvä muutos. Putin on alkuvuodesta 2012 julkaissut osana presi-

dentinvaalikampanjaansa joukon artikkeleja eri aiheista, myös demokratiakehityksestä, venäläisissä sanomalehdissä. Kuten puheidenkin osalta, niin myös ko. artikkelien osalta on huomioitava, että Putin tuskin itse on tekstejään kirjoittanut. Putinin on kuitenkin väitetty ahkerasti osallistuvan asiasisältöjen suunnitteluun. Esittämällä puheet Putin ottaa ne omiin nimiinsä. Katson, että puheiden esittäjä, ei niiden kirjoittaja, on tärkeässä roolissa ja analysoitavana kohteena on juuri Putinin agenda.

Kevät 2008 on nostettu demokratiakehityksen osalta monissa tutkimuksissa esille, ei pelkästään Medvedevin liberaalimman demokratiaretoriikan osalta vaan myös kritiikkinä Putinin presidenttikauden aikaiselle retoriikalle. Igor Jurgens, joka on mm. Venäjän teollisuusjohtajien ja yrittäjien varapuheenjohtaja, osallistui jo Medvedevin presidentinvaalikampanjaan ja jatkoi yhteistyötä Medvedevin kanssa *INSOR-think tankin* (*Institut Sovremennogo Razvitija*) johtokunnassa. INSOR julkaisi kesällä 2008 raportin *Demokratija: Razvitije rossijskoi modeli* (Demokratia: venäläisen mallin kehittäminen), joka oli hyvin kriittinen Putinin mallia kohtaan. INSORin raportissa, kuten muutenkin tutkimuskirjallisuudessa, on käyty keskustelua energiahintojen vaikutuksesta demokratiakehitykseen. Öljy- ja maakaasurikkaudet ovat tutkijoiden mukaan vahvistaneet nykyhallintoa ja vaikuttaneet siihen, että muutospaineet demokraattisempaan malliin eivät ole olleet ykkösprioriteetteja – ihmiset ovat taloudellisen kehityksen seurauksena olleet tyytyväisiä. INSORin raportin tarkoituksena oli esittää venäläinen demokratiamalli modernisoinnin ja maan pitkäaikaisen kehityksen kontekstissa. Raportin mukaan Venäjän autoritaariselle menneisyydelle on saatava päätepiste. Raportissa ei mainita Putinia nimeltä, mutta kritiikki on suunnattu hänen ohjatulle hallinnolleen (*rutšnoje upravlenije*), joka on jäädyttänyt poliittisten instituutioiden rakentamisen ja rajoittanut pluralismia. Raportti ehdottaa byrokraattisen vertikaalis-hierarkisen mallin sijasta enemmän horisontaalisia yhteyksiä ja kansalaisyhteiskunnan vahvistamista.

Nykyinen systeemi on jäykkä, eikä se kykene vastakkaiseen yhteyteen kansalaisyhteiskunnan kanssa. Raportin mukaan tulevaisuudessakin Venäjän presidentillä tulee olla valtaa, mutta vallan tulee muuttua. INSOR on julkaissut monia muitakin Venäjän yhteiskuntaa käsitteleviä analyysejä vuoden 2008 jälkeen. Smithin lähteiden mukaan INSORin raportteja on luettu presidentinhallinnossa, mutta en ihmettelisi, jos raportteihin on tutustuttu myös pääministerinkansliassa: moni raportin idea tulee esille myös Putinin demokraatiaretoriikassa.

Putinin demokraatiaretoriikassa on etenkin vuoden 2011 ja alkuvuoden 2012 aikana esiintynyt elementtejä, jotka korostavat uusien ihmisten sekä uusien instrumenttien ja ideoiden merkitystä sosiaalisen ja poliittisen sfäärin vahvistamisessa. Putinin kansalaisyhteiskuntaretoriikka on myös liberalisoitunut. Presidenttikausillaan Putin korosti valtion tehokasta työskentelyä kansalaisyhteiskunnan rakentamisessa ylhäältä alaspäin. INSORin raportti korosti vastakkaista yhteyttä, palautetta, ja tämän termin (*obratnaja svjaz*) käyttö on lisääntynyt myös Putinin puheissa, etenkin joulukuun duuman vaalien jälkeen. Putin puhuu myös dialogista kansalaisten kanssa. Venäjälle on syntynyt keskiluokka, ja yhteiskunta on erilainen kuin 2000-luvun alussa. Ihmiset ovat varakkaampia, koulutettumia sekä vaativampia myös valtaa kohtaan. Kansalaisyhteiskunnasta on tullut kypsempi, aktiivisempi ja vastuullisempi. Putin puhuu myös poliittisesta kilpailusta, joka on demokratian hermot, sen liikkeellepaneva voima. Poliittinen kilpailu on hyvä asia, jos se heijastaa ihmisten todellisia intressejä. Putinin mukaan vallan pitää reagoida siihen, mitä maassa ja maailmalla tapahtuu, ja olla valmiita kehittämään uusia demokratian mekanismeja. Muutoksia ei kuitenkaan tule tehdä vallankumouksellisesti, vaan on pikemminkin kuljettava evoluution tietä. Myös jotkut kansalaiset näkevät asian näin. Toimittaja Susanna Niinivaaran haastateltava toteaa *Medvedevin Venäjä* -kirjassa: ”En pidä vallankumouksista. Uskon enemmän evoluutioon, siihen, että asiat muuttuvat hiljalleen.” Toisenlaisiakin näkemyk-

siä asiasta on nyky-Venäjällä runsaasti.

Putin on alkanut puhua oppositiosta enemmän viimeaikaisten mielenosoitusten seurauksena. Putinin mukaan mielenosoitukset ovat täysin normaali asia ja opposition olemassaolo on välttämätöntä. Oikeudellis-normatiivinen retoriikka näkyy kuitenkin suhteessa tähänkin asiaan: opposition tulee olla laillinen. Toiminta ja mielenosoitukset ovat hyväksyttäviä, jos ne toteutetaan perustuslain mukaan. Putin toivoo, että tyhjien korulauseiden sijaan oppositio puhuu konkreettisista ja todellisista asioista. Tässä Putin osuu asian ytimeen: Venäjän oppositiota on kritisoitu länessäkin vaihtoehdoisen poliittisen agendan puuttumisesta. Putin on myös tavannut opposition edustajia. Nämä tapaamiset tuovat vaihtelua tekstien analysointiin: ne sisältävät suoraa väittelyä, johon harvoin törmää, kun Putin tapaa hänen edistämälleen regiimilleen uskollisia henkilöitä.

INSORin raportti korosti ohjailevan kontrollin vähentämistä demokratian rakentamisessa. On todettava, että Putinin retoriikassa ohjaileva rooli on heikentynyt pääministerikaudella, mutta kokonaan se ei ole kadonnut. Presidenttikaudellaan Putin sanoi usein suoraan, että Yhtenäinen Venäjä -puolue on instrumentti yhteiskunnan yhdistämisessä ja että se tarjoaa kansalaisille mahdollisuuden tulla aktiivisiksi toimijoiksi. Pääministerikaudella retoriikka suhteessa Yhtenäinen Venäjä -puolueeseen on ollut maltillisempaa. Taktinen valinta on ollut varmasti se, ettei Putin maininnut puoluetta helmikuun alun demokraatiakehitystä käsittelevässä artikkelissaan. Samana päivänä, kun artikkeli julkaistiin, Putin tapasi kuitenkin venäläisiä politiikan-tutkijoita. Tässä tapaamisessa hän mm. sanoo, että duuma tarvitsee Yhtenäistä Venäjää. Ennen duumanvaaleja Putin toivoi Yhtenäinen Venäjä -puolueen vaalivoittoa.

Putinin ohjattu demokratia -retoriikka korostuu myös vähemmän suhteessa valtion rooliin demokratian rakentajana. Varsinkin Putinin ensimmäisen presidenttikauden puheissa esiintyivät sanat voimakas ja tehokas. Voimakas valtio oli vastakohta heikolle valtiolle. Ensimmäisessä

kansakunnan tila -puheessaan vuonna 2000 Putin ilmaisi kantansa valtion ja demokratian suhteesta: Venäjä ei voi olla demokraattinen, jos valtio on heikko. Päinvastoin ongelmat voitetaan, jos valtio on voimakas. Pääministerikauden retorikassa adjektiivin voimakas käyttö on huomattavasti vähentynyt, ja sen on korvannut käsite toimiva valtio (*dejesposobnoje gosudarstvo*), jota myös INSORin raportissa käytetään. Putinin retorikasta voi lukea, että toimiva valtio pystyy tänä päivänä käsittelemään asioita, joita ei 2000-luvun alussa ollut mahdollista ottaa agendalle. Voidaan kuitenkin pohtia, onko tämä vain uusi puhetapa voimakkaasta valtiosta.

Putinin mukaan valtion tulee kehittää poliittisia instituutioita ja mekanismeja. Demokratia-artikkelissaan hän luettelee konkreettisia toimenpiteitä, joilla pyritään lisäämään kansalaisyhteiskunnan osallistuvuutta – ettei se vain jäisi vaalipäivänä äänestämiseksi. Näitä uudistuksia ovat mm. paikallishallinnon kehittäminen, Internet-demokratia ja duumassa käsittelyssä oleva paketti puoluelaista ja poliittisesta järjestelmästä. Paikallishallinnosta Putin käyttää ilmaisua ”kansalaisten vastuullisuuden koulu” tai ”demokratian koulu” ja kannustaa uusia ihmisiä tulemaan aktiiviseksi poliitikoiksi alkaen juuri paikallistasolta. Tutkijat ovat kuvanneet Medvedeviä presidentiksi, joka edisti Internetin roolia. Medvedev halusi nostaa Internetin käyttöastetta Venäjällä, ja sama linja on nähtävissä myös Putinin puheissa. Putin puhuu Internet-demokratiasta, johon kuuluu mm. kansalaisaktiivisuuden lisäämiseen suunnattu lakien nettikommentointi sekä parempi tiedontarjonta poliittisen järjestelmän kaikista tasoista. Putin korostaa, että toisin kuin joissakin maissa, Venäjällä ei ole valtion suorittamaa Internet-sensuuria. Median riippumattomuudesta hän ei puhu tässä yhteydessä. Putin haluaa edistää kansalaisten mahdollisuuksia tehdä lakialoitteita. Putinin mukaan duumassa käsittelyssä oleva puoluepaketti tulee lisäämään puolueiden määrää Venäjällä. Hän myös kannattaa sitä, että alueiden kuvernöörin valinta muutetaan takaisin vaaleilla suoritettavaksi.

Putin ehdottaa artikkelissaan monia muitakin konkreettisia uudistuksia ja toteaa yhteenvedossa, että uudistusten toimeenpano tekee Venäjästä todellisen demokratian. Tässäkin on havaittavissa Putinin ”teot suhteessa sanoihin”-piirre puhujana: tapa argumentoida niin, että sanat eivät jää vain puheeksi vaan että niistä seuraa tekoja. On selvää, että tällaisella demokratiaretoriikalla Putin yrittää voittaa takaisin suosion kansalaisten keskuudessa. Sekä Venäjän kansalaiset että ulkomaiset kriitikot ovat kuitenkin arvostelleet Putinin esittämiä uudistuksia: niiden on sanottu olevan riittämättömiä suhteessa esimerkiksi Putinin liberaaleihin puheisiin kansalaisyhteiskunnan kehittämistä. Richard Sakwan mukaan kaksoisvaltiota on toistaiseksi pidetty tasapainossa oikeudellis-normatiivisen ja hallinnollisen pilarien välillä. Jos hallinnollinen pilari vahvistuu, ilmeinen suunta on autoritaarinen järjestelmä. Jos perustuslakiin pohjautuva oikeudellis-normatiivinen pilari vahvistuu politiikan toteuttamisessa, minkä puolesta esim. INSOR- think tank on puhunut, Venäjä ottaa askeleen lähemmäksi lujittunutta demokratiaa (*consolidated democracy*). Putinin viimeaikaisten puheiden perusteella on liian aikaista arvioida politiikan toteuttamisen tulevaa suuntaa – Venäjän poliittisen regiimin tutkijoilla tulee seuraavien vuosien aikana riittämään tutkittavaa.

Tässä kirjoituksessa on tarkasteltu Putinin demokratiaretoriikkaa vuodesta 2000 lähtien. Putinin puheet sisältävät edelleen monia samoja elementtejä kuin 2000-luvun alussa. Demokratia-puheiden pysyviä elementtejä edustavat mm. retoriikka perustuslain mukaan toimimisesta ja argumentointi erilaisista demokratian malleista, joihin Venäjä tuo oman ulottuvuutensa. Putin on kuitenkin joutunut tekemään uudenlaisia retorisia siirtoja pääministerikauden aikana – poliittiset tapahtumat, etenkin duumanvaalien jälkeiset protestit, ovat heijastuneet Putinin demokratiaretoriikkaan. Puheet ovat liberaalisoituneet, ja Putin on joutunut puhumaan asioista, jotka eivät aikaisemmin ole olleet hänen agendallaan. Tandemista Dmitri Medvedevin on sanottu olevan se, joka omaksui liberaalimman

retoriikan. Pitkän aikavälin tarkastelu osoittaa, että Putin on seurannut demokratiaretoriikan suunnassa Medvedeviä. Tässä kirjoituksessa keskiössä on ollut Putinin poliittinen ajattelu demokratiasta. Maan johtajan puheita on tärkeä lukea, mutta yhtä tärkeää on analysoida myös

muiden venäläisten poliittisten toimijoiden kannottoja Venäjän demokratiakehityksestä, ettei kuva jää liian yksipuoliseksi. Demokratia ei ole vielä lujittunut Venäjälle ja sen vuoksi aiheesta riittää tutkittavaa myös tulevaisuudessa.

Viitteet

1 Menetelmä pohjautuu tässä kirjoituksessa akatemiaprofessori Kari Palosen tulkintoihin Quentin Skinnerin laaja-alaisesta tutkimuksesta sekä J.L. Austinin teoksesta *How to Do Things with Words* (1962).

Lähteet

Diuk, Nadia (2009), Reading Russia. Is There a Key? – *Journal of Democracy* 20: 2, 56–60.

Gorham, Michael S. (2005), Putin's Language. – *Ab Imperio* 2005: 4, 381–401.

Hahn, Gordon M. (2010), Medvedev, Putin, and Perestroika 2.0. – *Demokratizatsiya* 18: 3, 228–259.

Institut Sovremennogo Razvitija (2008), *Demokratija: Razvitie rossijskoi modeli*. Moskva : Ekoninform. http://www.insor-russia.ru/files/LowResDemocracy_Books_final.pdf

Kivinen, Markku (2012), Russia: Presidential Elections and the Legitimacy of Power, 2.4.2012 <http://balticworlds.com/presidential-elections/>

Korteniemi, Eeva (2007), *Demokratia Putinin retoriikassa*. Valtio-opin pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto.

Lindroos, Kia ja Palonen, Kari (2000), Aika politiikan kohteena. – *Politiikan aikakirja. Ajan politiikan ja politiikan ajan teoretisointia*. Kia Lindroos

ja Kari Palonen. Tampere: Vastapaino, 7–24.

Palonen, Kari (1996), Retorinen käänne poliittisen ajattelun tutkimuksessa. Quentin Skinner, retoriikka ja käsitehistoria. – *Pelkkää retoriikkaa: Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*. Kari Palonen ja Hilikka Summa. Tampere: Vastapaino, 7–19.

Niinivaara, Susanna ja Smith, Hanna (2011), *Medvedevin Venäjä*. Helsinki: Siltala.

Putin, Vladimir (1999-2012), Aineistona käytetyt Putinin puheet (yhteensä 40 kpl) aikavälillä 31.12.1999–31.12.2006 on lueteltu Eeva Korteniemen pro gradu -tutkielmassa. Korteniemi, 2007, 73–75. Putin puheet (15 kpl) aikavälillä 31.5.2008–2.3.2012 on saatavilla kirjoittajalta.

Sakwa, Richard (2011), *The Crisis of Russian Democracy. The Dual State, Factionalism and the Medvedev Succession*. Cambridge: Cambridge University Press.